

Aeròdroms al voltant de Valls, un patrimoni sorprenent

Avui ens mourem per la vila de Valls, capital de la comarca de l'Alt Camp, de la mà de Jordi Perez Molina. Coneixedor de tots o quasi tots els fets que van envoltar la vila durant la guerra civil.

Tot i reconèixer que l'objectiu principal eren els aeròdroms, en Jordi no es va poder estar de fer-me una mostra per l'interior de Valls, mostrant-me el perímetre del que havia estat l'immens complex hospitalari de vora 400 llits, que servia al XV cos d'exercit republicà entre multitud d'anècdotes i fets d'allò més sorprenents. Era el principi del dia i ja començava amb una grata sorpresa d'allò més satisfactòria.

Des d'allà, tot fent una breu parada al monument de la fossa comú de l'hospital que hi ha al cementiri, ens vam dirigir cap a l'extensa superfície que hi ha entre les carreteres de Pla de Santa Maria i Alió, on estava situat l'aeròdrom de Valls.

Es allà on el meu excel·lent guia, va començar a dirigir-me per els camins que si fa no fa recorrien el perímetre del que era l'aeròdrom, trobant en el seu recorregut tot un seguit d'elements que intentaré descriure el més fidelment possible.

El primer que va aparèixer va ser la caseta de l'estat major, des d'on es dirigien els moviments del camp i per on van passar els més alts comandaments de l'aviació republicana, també coneguda com La Gloriosa. Aquest edifici presenta encara ara, en una de les seves parets laterals les restes de pintura del que volia ser el seu camuflatge. Tot i que força desgastat encara ara es distingeixen sense massa esforç. També s'hi pot veure una petita barraca amb sostre d'uralita i bigues de rails de tren, elements molt comuns a l'hora de construir equipaments amb una certa rapidesa, tot aprofitant elements ja existents.

Poca estona després, i sempre seguint el perfil del camp, trobarem un impressionant refugi antiaeri de tres boques. La seva construcció presenta passadissos amb angles tancats i baixa ràpidament fins uns set metres de profunditat, cosa que el feia molt segur en el cas d'un bombardeig. També val la pena remarcar que en aquest refugi s'hi pot veure una mostra de la tècnica constructiva, la trobarem a baix de tot, just al punt on conflueixen tres passadissos. Veureu que en un d'ells s'hi veu la galeria excavada a terra i encara no ha estat reforçada amb la volta de maons que caracteritza tota aquesta obra d'enginyeria.

El següent element, tot dirigint-nos cap a l'estat major, es un altre refugi, aquest es més ample, estava electrificat i només consta de dos accessos, també es diferencia per el fet que la primera part del seu accés es en rampa que després es transformarà en escales. En la resta d'aspectes de la seva construcció es força similar a l'anterior descrit, el calaix per la farmaciola a l'entrada, els respiradors que portaven aire al seu interior, la seva construcció en maó i els angles en el recorregut que protegien de la metralla en són una prova d'allò més visible i notòria.

Per arribar al següent element ja s'ha de recórrer més distància, tot deixant a un costat un edifici amb escàs valor que va servir de cuina en el que no ens vam aturar. Es tracta d'una paret on es calibrava l'armament. Força malmesa tant per el pas del temps com per el seu ús encara presenta impactes de bala. El seu us es simple, si l'armament de l'avió havia de ser precís a certa distància, aquest es posava a la distància i feia foc contra la paret degudament preparada, així li anaven ajustant les metralladores fins que s'arribava al punt de precisió desitjat.

Ben proper a aquest element, em va mostrar un quadrat de maó amb una mena de graons de ferro, em va dir que es el que queda d'un refugi simple que ja ha desaparegut. Tampoc m'entretindrè massa en donar detalls de l'explicació, ja que en poca estona en trobarem dos i això us permetrà entendre'l més gràficament.

Des d'aquí s'ha de travessar el que era la pista de vol, ara difícilment imaginable degut als seus usos agrícoles posteriors, fins ben a la vora de la carretera d'Alió.

Es vora aquesta carretera on trobarem dos refugis simples no massa separats entre ells, es tracta d'una obra excavada a terra en forma de L majúscula amb dos accessos. Un per graons d'escala i l'altre vertical i amb uns graons de ferro. El seu interior disposa d'un banquet i una canal on anava a parar l'aigua que s'hi pogués colar. La seva construcció també es de maons, i per reforçar la seva poca profunditat s'hi tirava terra al damunt, aconseguint així que oposés una mica més de resistència a la metralla del que oposaria el maó per si sol.

Cal destacar que normalment a banda i banda del refugi, hi solia haver un dels avions destinats a servir en l'aeròdrom, permetent així una ràpida protecció tant al pilot com el seu mecànic en cas d'atac aeri.

Com a últim element d'aquest antic aeròdrom, trobarem la casa dels pilots russos, element enderrocat abans del retorn dels terrenys als seus propietaris just acabar la guerra. Tot i de difícil observació i localització, si fa no fa al mig dels dos refugis simples veureu un rectangle de runa enmig del sembrat, sé que us demano un esforç d'imaginació força gran, però és que és un element que considero necessari per entendre la importància d'aquest seguit d'instal·lacions aquí descrites.

Fins aquí hem vist només un aeròdrom, el que jo, un humil intent d'historiador, havia interpretat com aeròdrom de Pla de Cabra. Doncs resulta que no, que Pla de Cabra és un altre aeròdrom no massa llunyà al recentment visitat i del qual també en vaig poder gaudir, per descomptat el comparteixo amb vosaltres ara mateix.

Per arribar-hi ens hem de dirigir a Pla de Santa Maria, on enmig de camps de conreu i alguna instal·lació industrial trobarem tres refugis, un de més complex enganxat a l'estat major del camp, l'edifici on estaven els reclutes i dos refugis simples. Per desgracia alguns dels elements només seran una breu referència, ja que en aquest cas totes les trobarem o tancades o amb un altre ús.

Per començar, ens situarem al que era l'estat major, l'edifici que va acollir els comandaments conviu amb més pena que glòria amb les instal·lacions d'una fabrica, de manera que costa molt reconèixer res. Per més complicació encara, el que era el refugi també es dins les instal·lacions industrials. Limitant-nos només a fer unes fotos amb el zoom de la càmera i fent una localització amb el GPS el més propera possible. Per més que la nostra intenció sigui bona, mai hem d'oblidar que quan parlem de propietats privades ens hem d'adaptar a unes lleis. Des d'allà i a l'altre banda de la carretera tot mirant cap les muntanyes, veurem un edifici de pedra i maons amb dos grans portes, es tracta de l'edifici on estaven els reclutes. Realment el seu valor es més testimonial que físic, però com tot, ajuda a fer-se una idea del que era el camp d'aviació i el seu funcionament.

Des d'aquí, agafant la direcció vers Vila-Rodona podrem accedir a un camí de terra que porta a les rodalies d'on trobarem un dels dos refugis simples. Visitarem els dos, però el primer bé mereix el seu propi paràgraf, ben diferenciat.

Per accedir, l'única manera es passar per darrera una casa, enganxats a la paret. O a les males, per el seu jardí. Com que una es arriscada i l'altre no es ni molt menys sensata. Vam dirigir-nos a una cap al pati, on una família estava preparant-se per una calçotada de les que fan època, per demanar si ens deixaven passar a veure el refugi. No només van accedir, si no que es van apuntar, tot donant-nos l'oportunitat de compartir els coneixements amb una gent que ens va escoltar d'allò més atentament. A ells els hi he d'agrair tant la bona estona que vam passar com el permís per passar per casa seva.

Del refugi, realment poc es pot remarcar, si fa no fa d'estructura es igual que els simples que hem tractat a Valls, però amb un parell de diferències com poden ser que no te casi capa de terra al damunt i que està reaprofitat com a bassa. I com que estava plena d'aigua, no disposem de fotos del seu interior, prego em disculpeu, però es que l'idea de mullar-me no em feia massa gràcia.

Del segon, uns metres més enllà i al mig d'un camp ben proper a la carretera, si que en podrem tenir imatges del seu interior. També fa les funcions de bassa, però el fet que estigui seca fa que si que s'hi pugui accedir. El seu interior ha estat cobert de ciment, tapant el maó que si que es ben visible en la seva part superior. Les escales d'accés han desaparegut sota la terra que hi ha darrera d'un muret i dels graons metàl·lics ni rastre, tot i això l'estructura interna es si fa no fa la ja descrita de una L majúscula, això si, aquesta no està coberta de terra per el seu damunt com el que hem vist unes línies més amunt. Veient com s'eleva la sortida vertical del terra, em fa pensar que per el que sigui, aquest recobriment pot haver desaparegut amb el pas del temps. Però us confesso que no passa de una teoria, tampoc en feu massa cas. Sembla ser que n'hi havia més, com a mínim un, però va desaparèixer absorbit per un recinte industrial que està a l'altre banda del que seria

la pista per on s'enlairaven i aterraven els avions en les seves missions en el front de l'Ebre.

No cal dir entre tot aquest recorregut, en Jordi no va parar d'explicar-me fets i anècdotes, que si l'observatori de la DECA estava instal·lat a Miramar, que si les bateries antiaèries estaven en un prat sota de Miramar. Que aquest era el punt de reunió dels caces amb els bombarders procedents de Celrà, per marxar cap a l'Ebre i un llarg etcètera amb el qual podria omplir moltes línies més.

Anècdotes totes elles de gran interès i de les quals n'he tret i segur que en trauré gran profit i que ajuden a augmentar una sèrie de coneixements assolits a base de lectures. Creant així una imatge més fidel dels fets ocorreguts en una guerra civil a vegades massa poc explicada i que no convé que oblidem, ja sigui en llibres, museus que ajudin a entendre les circumstàncies, conferències i un llarg etcètera del qual encara hi ha molt per fer.

Oriol Miró Serra
7 de març de 2011